

KOMPLEKSNA JEZIKOVNA IDENTITETA KOT POSLEDICA MIGRACIJE V LITERARNIH DELIH BRINE SVIT IN EVE HOFFMAN

Megi ROŽIČ¹

COBISS 1.01

IZVLEČEK

Kompleksna jezikovna identiteta kot posledica migracije v literarnih delih

Brine Svit in Eve Hoffman

Prispevek predstavi primerjalno analizo literarnega opusa Brine Švigelj Merat (Brine Svit) in romana Eve Hoffman *Lost in Translation: Življenje v drugem jeziku* s temeljnim poudarkom na jezikovni identiteti, ki se v delih obeh literarnih ustvarjalk zelo izrazito pojavlja in je ključno povezana tudi z njuno avtobiografsko izkušnjo migracije ter z jezikovnim, s kulturnim in z družbenim vživljanjem v novo okolje. Literarni ustvarjalki se v svojih delih ob vprašanih jezikovne identitete dotikata tudi osebnostne gradnje literarnih protagonistov in protagonistk v novem življenjskem okolju po izkušnji migracije.

KLJUČNE BESEDE: Brina Švigelj Merat (Brina Svit), Eva Hoffman, jezikovna identiteta, izkušnja migracije, identitetna gradnja, avtobiografija

ABSTRACT

A Complex Linguistic Identity as a Consequence of Migration in the Literary Works of Brina Svit and Eva Hoffman

The article presents a comparative analysis of the literary oeuvre of Brina Švigelj Merat (Brina Svit) and of Eva Hoffman's novel *Lost in Translation: A Life in a New Language*, with a fundamental emphasis on linguistic identity, which very often appears in their works and is associated with the autobiographical experience of migration of both female authors and their linguistic, cultural and social adaptations to their new environments. Both authors also present issues of the construction of the personal identity of their literary protagonists in a new living environment after the experience of migration.

KEY WORDS: Brina Švigelj Merat (Brina Svit), Eva Hoffman, linguistic identity, the experience of migration, identity construction, autobiography

¹ Dr. humanistike, asistentka za področje književnosti na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici, Garibaldijeva 1, SI-6000 Koper; megj.rozic1@gmail.com

UVOD

Izkušnja migracije, sprememba geografskega prostora, življenje v novem geografskem območju, ki ni isto kot tisto, v katerem subjekt doživlja svojo primarno socializacijo, in učenje novega jezika okolja neizogibno vodijo v pretresanje jezikovne in posledično tudi osebne identitete. Adaptacija novemu jezikovnemu kodu namreč sega veliko globlje od (zgolj) učenja novega besedišča, tvorbe stavkov, povedi in replik v jeziku novega okolja. Ob pretresanju jezikovnih vprašanj, dilem in razumevanja jezika, ki velja po mnenju nekaterih teoretikov za »temeljno in univerzalno komponento oblikovanja človeških identitet« (prim. Luckmann 1991: 796), neobhodno pride tudi do pretresanja celotne identitetne pozicije posameznikov in posameznic ter njihovih razmerij do primarne in sekundarne kulture. Vprašanja jezikovne identitete namreč posegajo v sam ustroj človekove osebnosti, njegovega načina delovanja in soočanja z zunanjim svetom.

Jezik, jezikovna identiteta in njuno pretresanje so izpostavljeni in ključni elementi identifikacije pri pripadnikih manjših ljudstev, ki so v svoji zgodovini doživljala etnične in lingvistične blokade ter raznarodovalne ukrepe, pri tistih deželah, ki so izgubile svojo nacionalno neodvisnost ali so šele na poti do nje in so svojo nacionalno pripadnost razvijale v okviru drugih političnih enot (Luckmann 1991: 797). Primera takih držav sta tudi Poljska in Slovenija, iz katerih izvirata avtorici del, ki so v članku v središču pozornosti: Brina Svit¹

- 1 Brina Švigelj Merat (Brina Svit) se je leta 1954 rodila v Ljubljani, na Filozofski fakulteti je študirala francosko filologijo in primerjalno književnost. Leta 1980 se je preselila v Pariz. Svojo literarno pot je začrtala šele po migraciji, svoj literarni prvenec, roman *April*, je namreč izdala leta 1984. Zgodnja dela je napisala v slovenskem jeziku, hkrati pa je postopoma postajala tudi dvojezična avtorica. Njena poznejša dela so sprva izhajala v francoščini, pozneje tudi v slovenščini. Svoj prehod k pisanju v francoskem jeziku je ubesedila tudi v svojih delih, zlasti v romanu *Moreno*. Njena dela v slovenščini in francoščini izhajajo pri slovenskih in francoskih založbah, v prevodih tudi v več drugih svetovnih jezikih. Avtoricina dela v francoščini izhajajo pri najprestižnejših francoskih založbah (npr. Gallimard) in, kakor pravi sama, sta ji literarna kritika in publika v Franciji, kljub temu da se uveljavlja na velikem knjižnem trgu, kjer pod vplivom hiperprodukcije knjige hitro tonejo v pozabo, zelo naklonjeni. Avtorica podarja tudi, da je v francoskem prostoru našla več posluha za svoje literarno ustvarjanje kot v Sloveniji. Njeno uveljavljenje v francoskem prostoru potrjuje tudi evropska knjižna nagrada Madeleine Zepher, ki jo je leta 2011 prejela za svoj roman *Une nuit à Reykjavik (Noč v Reykjaviku)*. Njen literarni opus v slovenskem jeziku obsega naslove: *April* (1984), *Navadna razmerja* (1998), *Con brio* (1998), *Smrt slovenske primadone* (2000), *Moreno* (2003), *Odveč srce* (2006), *Coco Dias ali Zlata vrata* (2009), *Hvalnica ločitvi* (2011), *Noč v Reykjaviku* (2013) in *Slovenski obraz* (2014).
- 2 Eva Hoffman, pisateljica, novinarka, pianistka in doktorica literarnih ved, se je leta 1945 rodila v Krakovu na Poljskem. Pri trinajstih letih je skupaj z družino migrirala v Vancouver v Kanadi. Pri devetnajstih letih se je preselila v ZDA, v Teksas, kjer je na univerzi Rice dobila štipendijo in leta 1968 diplomirala iz književnosti. Istega leta je končala tudi študij klavirja na glasbeni šoli Yale, leta 1974 pa je s področja angleške in ameriške književnosti doktorirala na Harvardu. Ker si je po študiju bolj kot v akademskih vodah želela svojo poklicno pot nadaljevati kot literarna in kulturna kritičarka, je delala v različnih uredništvih *New York Timesa*. Akademsko pot je nadaljevala kot profesorica literarnih ved in kreativnega pisanja (Univerza v Kolumbiji, v Minnesoti, Tufts, CUNY, Hunter). Njeno uveljavljenje v ameriškem literarnem polju potrjujejo tudi naslednja priznanja: leta 1992 je od Ameriške akademije umetnosti in znanosti prejela nagrado Jean Stein, je prejemnica Guggenheimove štipendija, leta 2000 pa prejemnica literarne nagrade Whitting Award. Je avtorica številnih literarnih del: *Exit into History* (1993), *Shtetl: The Life and Death of a Small Town and the World of Polish Jews* (1997), *The Secret: A Novel* (2002)

in Eva Hoffman.² Jezik je tudi v izrazito avtobiografsko obarvanih delih Eve Hoffman *Lost in Translation: Življenje v drugem jeziku* (1989)³ in Brine Svit⁴ element, zelo izrazito zraščeno z identiteto in hkrati temeljno orodje za identitetno gradnjo pripovedovalk, literarnih protagonistov in protagonistk njunih del. V izbranih literarnih delih avtorici izražata močno povezanost s kategorijo maternega jezika, hkrati pa ob soočenju z izkušnjo migracije izkazuje veliko mero odprtosti, svetovljanstva in zmožnosti prilagajanja spremembam; medkulturno zavest, ki jima omogoča, da ne ostajata hrepeneče zakoreninjeni in melanholično vezani na kategorijo maternega jezika, temveč svoji osebnostni identiteti v novem geografskem in jezikovnem okolju poustvarjata prav z jezikom in s spreminjanjem jezikovnega koda.

ANALIZA LITERARNEGA OPUSA BRINE ŠVIGELJ MERAT (BRINE SVIT) IN ROMANA EVE HOFFMAN »LOST IN TRANSLATION: ŽIVLJENJE V DRUGEM JEZIKU« Z VIDIKA JEZIKOVNE IDENTITETE

Eva Hoffman v romanu *Lost in Translation: Življenje v drugem jeziku* in Brina Svit v svojih delih na avtobiografskih temeljih poudarjata problematiko soočenja z življenjem v novo okolje, v katerega sta se priselili. Okoliščine, ki so povzročile njuno migracijo so, tudi glede na časovno umeščenost, različne. Odločitev za migracijo je v opusu Brine Svit povezana predvsem z osebno odločitvijo in željo po iskanju boljših možnosti življenja in ustvarjanja v drugem geografskem območju – v Parizu. Njene, pogosto v fikcijsko pripoved vpletene in hkrati izrazito avtobiografsko konotirane pripovedovalce in pripovedovalke zaznamuje t. i. transnacionalna migracija, ki izvira iz avtobiografskih dejstev, saj je Brina Svit tudi po migraciji v Pariz intenzivno vzdrževala stike in kulturna posredništva s slovenskim prostorom. V tem kontekstu v romanu *Moreno* poudarja:

Na vsak način sem zmeraj prosto krožila med obema deželama, naš avto pozna pot na pamet. Čeprav, je treba povedati, je pozicija eksila veliko ugodnejša in udobnejša za literaturo, kot moja v avtu, ki pozna na pamet pot med Ljubljano in Parizom, pozicija riti med dvema stoloma. (Svit 2003: 97)

Medtem pa je migracija v romanu Eve Hoffman za avtobiografsko obarvano in istoimensko prvoosebno pripovedovalko bližje stanju eksila. V njenem primeru gre sicer za zavestno družinsko odločitev, ki jo prvoosebna pripovedovalka Eva Hoffman kot trinajstletna deklica le sprejme. Odločitev njenih staršev je bila posledica zgodovinske situacije; usoda judovske družine v Krakovu po končani drugi svetovni vojni, kjer so se sicer počutili relativno varno, vendar psihično izčrpano in s hudimi reminiscencami o

After Such Knowledge: Memory, History and the Legacy of the Holocaust (2004), *Illuminations: A Novel* (2008), *USAppassionata* (2009), *Time: Big Ideas, Small Books* (2009). V ameriških literarnih krogih je najbolj znana kot literarna teoretičarka in avtorica. Svojo literarno pot je v celoti začrtala v angleškem jeziku, saj je, kot pravi, začela pisateljevati šele, ko se je tudi njen notranji glas prilagodil novemu okolju in se oglasil v angleškem jeziku (Tokarz 2014: 314).

3 Slovenski prevod Borisa Jukiča je izšel leta 2014, spremno besedo je napisal Niko Jež.

4 Za pričujočo analizo so relevantna izbrana dela: *Navadna razmerja* (1998), *Smrt slovenske primadone* (2000), *Moreno* (2003), *Odveč srce* (2006) in *Hvalnica ločitvi* (2011).

holokavstu in drugih oblikah nasilja nad judovskimi družinami v predvojnem in medvojnem času. V Ameriko je Eva Hoffman kot trinajstletnica migrirala brez predhodnega znanja angleščine in ne da bi karkoli določenega vedela o kulturnem in socialnem imaginariju dežele, kamor je odhajala. Misel na deželo priselitve je zanjo kot mladostnico poosebljena in strašljiva praznina.

V delu *Lost in translation: Življenje v drugem jeziku* smo preko večplastne zavesti prvoosebne pripovedovalke tako kot bralci priče naporom graditve protagonistkine zavesti, njenim željam, da bi razumela »tuje in hkrati ohranila lastno identiteto« (Tokarz 2014: 313). Prav s temi poskusi se oblikuje njena identiteta, ki ji omogoča, da dojema svet brez predsodkov, z lahkotno odprtostjo in brez omejitev. Jezik in prevod ji omogočata prenašanje pomenov iz enega jezika v drugega, skladno s tem pa se dogaja tudi prenos vrednot iz enega kulturnega imaginarija v drugega (prav tam). Brina Svit pa je v Pariz odšla kot odrasla ženska, s predhodnim znanjem francoskega jezika in z vednostjo o tem, kaj lahko v novem geografskem prostoru pričakuje, predvsem pa s prepričanjem, da ji bo ta nudil boljše življenjske in poklicne možnosti. To se zrcali tudi v njenih literarnih delih, saj se v novem okolju ne sooča s pomanjkanjem zmožnosti komunikacije in prevelikim kulturnim šokom. Vstopanje francoskega jezika v njeno življenje je v njenem opusu problematizirano predvsem kot notranji monolog, ta že od njenega literarnega prvenca *April* postopoma prehaja v francoski jezik. Tako izraža: »Včasih se zalotim sredi sanj, rečem namreč amor ljubezni in soleil soncu« (Svit 1984: 14). Spoprijemanje z novim jezikom pa se izraža tudi na ravni odločanja o pisateljevanju v francoskem jeziku.

Problematiko jezikovne identitete, ki se konsistentno pojavlja v romanu Eve Hoffman, Brina Svit poudarja zlasti v romanu *Moreno*.⁵ Dogajanje romana je geografsko umeščeno v Toskano, kjer se pripovedovalka udeleži pisateljske kolonije, da bi napisala svoj novi roman – fikcijsko ljubezensko zgodbo, ki naj bi se dogajala v pariških stanovanjih. Vendar njena pripoved na podlagi doživetega v Toskani ubere drugačno pot. Pripovedovalka se namreč prepusti stvarnosti, dogodki v njeni okolici pa postanejo del pripovedi njenega novega romana. To pripovedovalko sicer preseneča, saj je vedno zapriseženo zagovarjala, da je fikcija resničnejša od življenja samega in ga zrcali v jasnejši obliki. V svojo literarno pripoved vplete resnične osebe in dogodke, ki se odvrtijo pred njenimi budnimi pisateljskimi očmi.

Ob problematiki izbire tipa pripovedi pa se pripovedovalka spoprijema s temama, ki preplavita celotno pripoved njenega romana: s pisateljskim poslanstvom in zlasti problematiko jezika ter težavami pri soočanju s pisateljevanjem v novem jeziku – francoščini. V ta jezik vstopa kot pisateljica sprva negotovo, primerja ga z vsak dan novimi oblačili, v katerih se še ne počuti udobno in domače, francoščina je zanjo preveč sofisticirana, preveč elegantna in toga, da bi jo lahko posvojila, se v njej udomačila in literarno ustvarjala: »Ne prepoznam svoje pisave, ali sem to res jaz« (Svit 2003: 17)? Z jezikom in zlasti s pisavo povezuje svojo identitetno pozicijo, pisava je najintimneje zraščena z njenim bitjem. Hkrati poudarja, da je vedno občudovala pisatelje, ki so zlahka zamenjali jezik svojega literarnega

5 Romanu *Moreno* je prelom v literarnem ustvarjanju Brine Svit, saj v njem prvoosebna pripovedovalka problematizira izbiro jezika svojega literarnega ustvarjanja, ki je skladna z adaptacijo novemu okolju. *Moreno* je zadnje avtoričino literarno delo, ki ga je izvorno pisala v slovenščini. Dela, ki kronološko sledijo, je izvorno pisala v francoskem jeziku, v slovenščini so izšla v prenosu. Jezikovni prestop, ki ga problematizira v romanu *Moreno*, tako predstavlja tudi stvaren konflikt, s katerim se je soočala pri jezikovnem prehodu v jezik svojega literarnega ustvarjanja.

ustvarjanja, saj pri literarnem ustvarjanju ne verjame v možnost srečne in uspešne dvojezičnosti. Francoščino in slovenščino namreč doživlja kot dva popolnoma različna jezika, prvega kot izrazito razumskega, natančnega in kodificiranega, medtem ko je slovenščina zanj zelo emocionalna, elastična in prožna. Prepričana je bila, da ji na polju literarnega ustvarjanja ne bo nikdar treba zamenjati jezika oz. izbirati med materinščino in jezikom novega okolja. Ta dva jezika namreč zasedata v njenem življenju dva popolnoma različna registra. Slovenščina je pri njej povezana s spomini na otroštvo, prvimi izkušnjami in z odraščanjem, vse osnovne življenjske informacije do odraslosti je namreč pridobivala in sprejemala v tem jeziku: »Meje mojega sveta so se razširile v slovenščini. V slovenščini sem se učila ljubiti, smejati, jokati, bati se« (18).

Medtem pa pripoved romana *Lost in Translation: Življenje v drugem jeziku* Eve Hoffman prikaže vpliv izkušnje migracije in menjave jezikovnega koda na odraščajočo osebnost. Roman se osredinja na avtobiografsko izkušnjo vživljanja v novo življenjsko okolje, ki sega od dobe odraščanja – od pripovedovalke trinajstega leta do odraslosti in uveljavljanja v ameriškem akademskem in pisateljskem svetu. Pripovedovalka Eva Hoffman kot posledico izkušnje migracije in spremembe geografskega prostora, kulture in jezika razvije zelo senzibilno in tudi kritično razmerje do sveta, ki jo obdaja. Skuša si ustvariti novo podobo sveta, kjer se je znašla po izkušnji migracije, svojo podobo sveta pa strukturira prav s pomočjo jezika: »Včasih, ko najdem nov izraz, ga valjam po jeziku, kot bi z oblikovanjem v ustih rojevala novo podobo tega sveta. Nič v celoti ne obstaja, dokler ni razločno izgovorjeno« (Hoffman 2014: 33). Kritičnost in občutljivost ji omogočata tudi, da se lahko oddalji od preteklosti. Na ta način lahko ohrani razdaljo od preteklih vzorcev, ki so jo zaznamovali in v okviru katerih je potekala njena primarna socializacija na Poljskem. Hkrati pa ji ti lastnosti omogočata tudi odmik od kolektivnih in kulturnih vzorcev, katerim je ves čas izpostavljena med vživljanjem v ameriško okolje. Tudi pri njeni osebnostni gradnji v novem okolju predstavlja jezik – predvsem pa kulturno, socialno in zgodovinsko pogojene razlike in vrzeli v prevodu med jezikoma ter medprostor izkoreninjenosti in izgube sidrišča, ki ga ta vrzel odpira – ključni element. Svojo osebnost gradi prav v tem neprevedljivem, kompleksnem in mnogoterem prostoru med jezikoma, ta prostor ji omogoča kritični osebnostni razvoj in kompleksno širino možnosti.

Materni jezik ima v delu Eve Hoffman in opusu Brine Svit pri pojmovanju lastnih osebnosti pripovedovalk, glavnih protagonistk, in njihovi gradnji, zelo intimne konotacije, povezan je z najbolj ranljivimi deli njihove osebnosti – z otroštvom. Otroštvo je v delu Eve Hoffman neodtujljivo povezano s Poljsko, predstavlja obdobje celovitosti in ljubezni, ki v njej živi kljub vednosti, ki si jo je pridobila z leti, in kritičnemu pogledu na razmere v deželi njene primarne socializacije. Pomeni: »tisto prvo silno ognjišče, tisto neprimerljivo, nevedno ljubezen, prvotni žar in lahkoto po oblikah sveta, za tu in zdaj« (Hoffman 2014: 85). Poljska je v njeni zavesti povezana z občutki hrepenenja po otroški naivnosti in občutki vsemogočnosti: »Dala mi je barve in brazde resničnosti, moje prve ljubezni. [...] nobena geometrija pokrajine, nobena meglica v zraku ne bo živela v nas kot pokrajine, ki smo jih videli kot prve, in ki smo se jim polno predajali, brez pridržkov« (prav tam: 84).

Podobno je tudi z navezavo Brine Svit na deželo svoje primarne socializacije, ki se zlasti izkaže v delih *Navadna razmerja* in *Smrt slovenske primadone*. V slednjem glavna protagonistka, slavna operna pevka Lea Kralj, kljub svetovljanskemu značaju poletja preživlja v domačem – slovenskem okolju. Kljub temu da se ji v tem prostoru odpirajo stare rane, boleči spomini na preteklost in se srečuje s konfliktnim odnosom z materjo. Obe

literarni ustvarjalci v svojih delih svoja miselna in dejanska vračanja v kraje otroštva in primarne socializacije ne utemeljujejo z domoljubjem, temveč s potovanjem k izviru, primarni celovitosti, v smer nedolžnega miru.⁶ V zavesti pripovedovalke Eve Hoffman Poljska zavzema primat tudi zato, ker, kakor se izrazi, ji je ta dežela podarila jezik. Jezik obe literarni ustvarjalci v svojih delih prikažeta in doživljata kot zraščenega z najbolj temeljnimi funkcijami osebnostnega razvoja posameznika in njegovega udejstvovanja, povezan je celo s temeljnimi človeškimi čutnimi odzivi, kakor se izrazi Brina Svit: »Pisati v slovenščini je odložiti orožje, je čutiti nezaceljene rane, je vedeti za svojo kri in druge tekočine, je držati za roko svoje otroštvo [...] ta jezik je občutek doma [...] edini, ki me lahko boli, ki me lahko radosti, v katerem se lahko ljubim« (Svit 1998: 126).

Eva Hoffman v romanu *Lost in Translation: Življenje v drugem jeziku* svojo ljubezen do jezika razvije že zelo zgodaj, že kot otrok je strastna bralka. V knjižnico zahaja kot v posvečen kraj, njena želja po branju je celo tako močna, da bere naskrivaj in tako kljubuje staršema, ki menita, da posveča tej dejavnosti preveč časa in da si bo s tem početjem pokvarila vid. Jezik in besede imajo zanjo poseben pomen, saj meni, da nič ne obstaja, dokler ni izgovorjeno in pretvorjeno v besede, te ji ponujajo podobe sveta v poplemeniteni obliki. Jezik ostaja temeljni gradnik njenega sveta in njene identitete, zlasti po izkušnji migracije. Je pa to tudi ključni element, ki jo v začetni fazi življenja v novo okolje najostreje priklepa na preteklost. Dejstvo izvira tudi iz razloga, da je bila pri odhodu iz Poljske še premlada, da bi se njena nacionalna in politična zavest lahko oblikovali do tolikšne mere, da bi jo pozicije moči in družbeni konstrukti lahko izrazito določali. Te komponente pa se kljub temu zasidrajo v njeno nezavedno, čeprav jih še ne razume popolnoma. V njeno nezavedno se zasidra tudi prvinska navezanost na deželo njenega otroštva, ne v domoljubnem smislu, temveč v smislu melanholije in ohranjanja kritične distance do nje.

Evin prihod v Montreal je travmatična izkušnja odraščajoče mladostnice, njenega občutka izgube sidrišča in soočanja z drugačno mentaliteto in s kanadskimi ideali kolektivnih identitet. Vsi ti dejavniki v pripovedovalkini zavesti zbudijo izrazito kritičen pristop in željo po ohranjanju distance, ki jo tudi pozneje, ko že več let živi v Ameriki, delajo tujko, izražajo njeno drugačnost in neprikrito oddaljenost od ameriškega duha in načina razmišljanja. Prihod v Ameriko zanjo pomeni popolno izkoreninjenje in izgubo sidrišča, ob tem ostajajo edina oprijemljiva točka spomini na otroštvo. Položaj še poslabša amerikanizacija njenega imena v šolskem okolju, tu jo preimenujejo v Ewo. To ime je zanjo identifikacijski privesek, ki samo označuje, označenec, ki označuje nekaj, kar bi lahko bilo predmet, nikakor pa ne oseba, s katero bi se lahko poistovetila. Besede, ki jih usvaja v prvih poskusih v angleškem jeziku, zvenijo klinično, odtrgane so od svojega pomena, niso napolnjene z bistvom in ne zbujejo asociacij. Posebej je dejstvo moreče ob besedah, ki opisujejo čustva, njeni žalost, zavist in veselje namreč nimajo nič skupnega z angleškimi poimenovanji zanje. Posebej boleče je tudi dejstvo, da v angleškem jeziku ne uspe izraziti humorja, ki je bil zanjo tako značilen pred selitvijo v Kanado. Njenemu govoru manjkajo registri duhovitosti, ki jih v angleškem jeziku še ne obvlada, tako okolica dojema, kot da vse izjavlja v uradnem tonu:

6 Dejansko in metaforično vračanje v kraje primarne socializacije in otroštva v literarnem opusu Brine Svit posledično pomeni tudi soočanje z nerazrešenimi konflikti in odnosi, soočanje s frustracijami in z bolečino.

Ta z voljo vzpostavljena samokontrola je nasprotje resničnega mojstrstva, ki prihaja iz zaupanja v lastne verbalne sposobnosti in sprosti neprisiljeni tok govora, tiste izbruhe spontanosti, hitrosti odgovora, ki se lahko dvigne do resničnega zadovoljstva in skipi v humor. (Hoffman 2014: 130)

V sebi namreč kipi od želje po izražanju svoje duhovitosti in sproščenosti v razmerju do življenja, ki ju okolica ne zazna: »Pobesnim ob svojih adolescentnih prijateljih, ker ne vidijo skozi zunanji videz, v meni ne vidijo lahkonožne plesalke, kakršna sem v resnici. Vidijo samo to nerodno bitje, ki vse prepogosto daje videz, kot bi nekaj uradno izjavljala« (131). Brina Svit se z novim jezikom v svojem opusu sooča predvsem v sferah literarnega ustvarjanja. Pri tem pa opaža – v nasprotju z Evo Hoffman – da ji odtujevanje in oddaljenost, ki ju omogočata usvajanje in pisanje v novem jeziku, kljub zapletom in preprekam, nudita tudi številne pozitivne konotacije. Omogočata ji namreč distanco in neobremenjeno pisanje o sebi, s pozicije, ko besede nimajo več svoje čustvene obarvanosti, kot ga imajo v materinščini. V francoščini se tako avtobiografska pripovedovalka romana *Moreno* neboleče dotika dejstev iz lastnega življenja, v distanci, ki jo omogoča pisateljstvo v novem jeziku, uspe spregovoriti o sebi in tudi o bolečih dogodkih iz preteklosti. Dejstvo se ji zdi pozitivno in presenetljivo hkrati: »jaz, ki sem bila [...] skoraj popolnoma prepričana, da ne bom nikoli rekla »jaz« in da mi ne bo treba igrati te igre, da sem »jaz« nekdo drug. [...] Ali me v ta jaz sili francoščina? Mogoče me blokira nostalgija mojega jezika?« (Svit 2003: 35). V francoščini lahko prvoosebna pripovedovalka romana *Moreno* predeluje svoj odnos z materjo, ki je v celotnem opusu Brine Svit prikazan kot izrazito konflikt. V romanu *Smrt slovenske primadone* je mati celo temeljni razlog za migracijo glavne protagonistke Lee Kralj iz Slovenije v Pariz.

Razmerje do prvoosebne pripovedovanja in izpostavljanja je v delu Eve Hoffman drugačno. S problematiko se pripovedovalka Eva Hoffman sooči, ko začne pisati svoj prvi dnevnik v angleškem jeziku, sprva želi uporabiti prvo osebo ednine, saj zapisuje svoje življenje in čustvovanje, vendar opaža, da ji je ta »jaz«, prva oseba ednine, odtujena, bolj jo vleče k uporabi nekakšnega dvojnika – druge osebe ednine. V tem »jaz«, ki se izraža in izpoveduje v angleškem jeziku, se še ne počuti domače in suvereno. V poziciji odtujevanja od maternega jezika in še nepopolni suverenosti v jeziku novega okolja; na ravni vsakdanje komunikacije in pisateljstva, se literarni ustvarjalki v svojih delih dotikata specifične situacije lebdenja med dvema jezikoma. Brina Svit v svojem opusu to opiše kot stanje, ko ji izpod nadzora uhaja materni jezik, ki zaradi vživljanja v novo okolje ni več tako prožen in samoumeven, hkrati pa njene besede v francoščini nimajo še svojega pravega okusa domačnosti, njena francoščina še ne omogoča izražanja v abstraktnih dimenzijah. Takrat občuti: »kot da se nobena misel, nobena podoba noče in ne more ustaviti, svet je ogromen, besed in podob je na tisoče in kombinacije med njimi so neskončne« (Svit 1998: 22–23). Podobno razmišlja v romanu *Moreno*, kjer pravi, da je: »izvenskupenska [...] Izven nacionalnih skupnosti, izven skupnosti, družin, skupin, krogov in fundacij vseh vrst ... Na robu, kot ta pot, ki se spušča v akacijev gozd« (Svit 2003: 93).

V svojem opusu Brina Svit ves čas poudarja težnjo po transnacionalni zavesti, po svetovljanstvu, ki presega omejitve nacionalnih in kulturnih imaginarijev. Poudari tudi, da je sama prvi korak v smeri odtujevanja od kategorij skupnosti in osvobajanja od konstruktov naredila z izkušnjo migracije, z oddaljitvijo od maternega jezika pri svojem literarnem

ustvarjanju pa še zadnjega in po vsej verjetnosti tudi najbolj ključnega. Podobno izraža pozicijo med jezikoma in razpoko, v kateri se je znašla, tudi Eva Hoffman:

Napoka je postala tudi špranja, okno, skozi katero lahko opazujem raznolikost sveta. Potem, ko je enkrat nastala napoka, so se razprle špranje do zaznav. Podobno kot so v številki 2 vse druge številke, tako je dvoplastna zavest nedvomno večplastna zavest. (Hoffman 2014: 304)

To vmesno pozicijo obe literarni ustvarjalki pojmujeta kot pozitivno, kot tisto, ki odpira resničen uvid v kompleksno in mnogotero naravo življenja. Jezik je v delih Eve Hoffman in Brine Svit ključni gradnik identitetne gradnje avtobiografsko zaznamovanih pripovedovalk, protagonistov in protagonistk, je neizogiben dejavnik tega, kar so postali in kar jih je z minevanjem časa in geografskih lokacij oblikovalo. Je tudi neizogibno dejstvo stvarnosti, v kateri avtorici živita, je njen odraz in, kakor izraža Brina Svit: »Če sem začela pisati v francoščini, si rečem, je najbrž to tudi zaradi tega, ker hočem pokazati svoj pravi, svoj današnji obraz, ta, ki se je spremenil v vsem tem času, odkar živim v Parizu, ki se nemara spreminja v tej noči« (Svit 2003: 64). Brina Svit s tem že nakazuje tudi na temeljno skupno značilnost obeh obravnavanih literarnih ustvarjalk; pojmovanje identitet pri obeh avtoricah je sorodno, gre za t. i. fluidne⁷ in transversalne identitete, slednje oblikuje predvsem samoizgrajevanje na ravni kulturne in jezikovne zavesti (Tokarz 2014: 316). Gre za »večplastno zavest, ki se nenehno spreminja, kar avtoric[i] zaznavata kot bogastvo in notranjo razdvojenost« (313). Tovrstno pojmovanje identitet vodi k medkulturni zavesti, sprejemanju drugačnosti, raznolikosti in h kompleksnosti življenja, ki ga obravnavani literarni ustvarjalki poudarjata v svojih delih in sta ga z izkušnjo migracije, življenjem v drugem geografskem območju in drugem jeziku tudi sami tankočutno razvili ter izpopolnili. Brina Svit v svojem literarnem opusu poudarja, da je prav med bivanjem v tujini postala bolj odprta in dovzetna za druge kulture in poglede. Poudari tudi, da z odprtostjo, ki ji jo je ponudila Francija, ni izgubila odnosa do primarne kulture – še vedno priznava njeno partikularnost in edinstvenost. Prav z izkušnjo migracije in odhodom v Francijo v delu *Navadna razmerja* poudarja celo, da je najbolj izrazito začutila svojo slovenskost. Izpoveduje, da ko v Franciji piše v slovenščini:

čutim svoj jezik, globlje in usodnejše kot takrat, ko sem živela v Sloveniji [...] Kljub temu da mi slovenščina ni več popolnoma na razpolago, slovenščina mi ni ubogljivo predana, slovenščina ni

7 Pojem v svoji teoriji, zbrani v delu *Nomadic Subjects* (1994, ponatis 2011), vpeljuje Rosi Braidotti, ki poudarja, da so sodobne identitete pogosto podvržene spremembam geografskih prostorov, modernizaciji, mobilizaciji, tranziciji in globalizaciji. Zato jih pojmuje nomadske ali fluidne. Njihova identitetna pozicija ni fiksna in dana, temveč se spreminja in izgrajuje v interakciji z različnimi socialnimi stiki, geografskimi območji in življenjskimi izkušnjami (Braidotti 1994). Tudi Stane Južnič poudarja podobno pojmovanje identitete in obstoj t. i. premikajoče identitete. Ta je nestalna, prilagodljiva in v tem smislu nekonkluzivna. Mnoge negotovosti in nezasidranosti so lahko razlog za formacijo identitete, ki bi ji lahko rekli tudi fluktirajoča – torej nestanovitna in kolebajoča. Kot temeljni razlog za razvoj fluktirajočih identitet navede mobilnost sodobne razvijajoče se družbe, spreminjanje položaja posameznika v procesih družbenih sprememb, lažje prehode iz kraja v kraj (teritorialna mobilnost), mobilnost glede zaposlitve, možnost spreminjanja družbenega statusa v raznih oblikah vertikalne in horizontalne mobilnosti (Južnič 1993: 132).

moj totalen instrument, zmožen vrtoglavih piruet in igranja s samim seboj brez konca. Slovenščina se mi upira, in njen čar je ravno v tej rezistenci. (Svit 1998: 128)

Prav v zavedanju, da ne obvladuje več popolnoma svojega maternega jezika, se zave njegove resnične vrednosti. Francije pa kljub vsemu ne pojmuje kot svoje dežele in raje od določenosti z eno nacionalno in kulturno pripadnostjo biva nekje vmes, v prostoru, ki nudi odprtost in široko paleto možnosti: »Francija kljub vsemu ni moja dežela, in če bi morala izbirati, bi raje kot Rilke apatridno tavalala od enega gradu do drugega in kot Marina Cvetajeva rekla, da tako ali tako živimo zmeraj v tujini« (Svit 1998: 115). Podobno izraža tudi Eva Hoffman: »Odrinjena sem iz svojega središča sveta, in ta svet se je premaknil iz mojega središča. Ni več preme osi, ki bi sidrala mojo ustvarjalno domišljijo; začenja nihati, jaz pa negotovo krožim okrog nje« (Hoffman 2014: 146). Negotovost in odtujenost imata v delih obravnavanih literarnih ustvarjalk pozitivne konotacije. Brina Svit odtujenost, ki ji jo omogoča milijonsko mesto, in anonimnost Pariza pojmuje kot sredstvo identifikacije, v ljudeh, ki jo obdajajo, v njihovi tujskosti, spoznava lastno tujkost, odtujenost in razliko. V delu *Navadna razmerja* tako izraža: »v tej razliki (nisem siva sivina sive množice) lahko spoznavam in tudi ljubim samo sebe« (Svit 1998: 136). Eva Hoffman v svojem delu izraža, da ji status »eksotične tujke« pogosto prinaša celo izrazite privilegije, izostri njena prepričanja in kritično distanco in nič zares ne naredi, da bi se tega statusa znebila. Ta dislocirani položaj ji nudi tudi možnost, da se, neodvisno od kulturnih in družbenih determinant novega okolja, identitetno gradi.

Literarni ustvarjalki se pri svoji adaptaciji novemu okolju osredinjata na sedanost, odmikata se od tradicionalnega pojmovanja migrantov kot tistih, ki živijo v nostalgичnem primežu preteklosti ali iluzornem slikanju boljše prihodnosti. Spopadata se s stvarnostjo, ki jo predstavlja tudi jezik priselitvenega območja. Njune prve replike in zapisi so tako oddaljeni od njune intimne, bolj racionalni in preiščeni. Kljub temu z jezikom poustvarjata svoj zapisani jaz: »Ko pišem, zares obstajam, ker za to pisanje je – obstajanje, ki se dogaja na pol poti med mano in sfero umetnije, umetnosti, čistega jezika« (Hoffman 2014: 134). Eva Hoffman gre v poustvarjanju lastnega jaza dlje, in poudarja, da se mora, da se lahko poustvari na novo, popolnoma oddaljiti od preteklosti. S ponovno vrnitvijo na Poljsko s preteklostjo tudi popolnoma obračuna. V tej drži samostojne osame ohranja le svoje vrednote in človečnost, od vseh zunanjih dejavnikov, vplivov in kolektivnih idealov se poskuša distancirati, poskuša se distancirati tudi od primerjanja z drugimi. Vendar opaža, da lahko v tem idealu izolacije biva le s težavo, saj stvarnost ne dovoljuje in omogoča popolne osame. Želji po interakciji in družbenem uveljavljanju slednjič prevladata.

Brina Svit pa se na drugi strani ne poskuša distancirati od konkretne družbene realnosti in se vanjo vključuje, pogosto pa v svojem opusu obračunava s preteklostjo. Ta je velikokrat povezana z njeno slovenskostjo, tudi bolečimi spomini in odnosi. Kljub njenim poskusom, da bi s preteklostjo dokončno obračunala, se ta vrača v njeno življenje in v njenem literarnem opusu se to kaže na različne načine. V prvi vrsti je to očitno v izvoru njenih literarnih protagonistov, ti so generalno gledano sicer svetovljani, medkulturno

zasnovani, velikokrat tudi poliglotti, hkrati pa imajo velikokrat v sebi delček slovenskosti.⁸ Prav tako se dogajalni prostori njenih del poleg svetovnih metropol pogosto dotikajo slovenskega prostora, tudi motivi in teme so pogosto vezani na slovenski prostor.

Brina Svit in Eva Hoffman v svojih delih tudi izrazito obračunavata s svojo preteklostjo – z vrnitvijo. Obe literarni ustvarjalci se v svojih delih vrneta v deželo primarne socializacije. Brina Svit to v svojem romanu *Odveč srce* ponazori s fikcijsko pripovedjo o parfumerki, ki ima slovenske korenine, vendar je zaradi dolgoletnega bivanja v Parizu že naturalizirana Francozinja. Glavna protagonistka romana Lila Sever po očetovi smrti podeduje hišo in se zato vrne v Slovenijo, na Bled. Tu pridejo na dan njena potlačena in tudi boleča razmerja s preteklostjo. Romanesko dogajanje pa se sklene z njeno pomiritvijo s preteklostjo, vrne se v Pariz. Prav vračanje v kraj, kjer je potekala njena primarna socializacija, ji omogoči, da obračuna s preteklostjo in se lahko vrne v svoje ustaljeno družinsko in poslovno življenje v Parizu.

Podobno se Eva Hoffman v svoji avtobiografski pripovedi čez leta vrne v Krakov, kjer je postavljena pred ključno vprašanje: kako bi se njeno življenje odvijalo, če bi ostala na Poljskem. Opaža, da je domet kulture tu bolj določen, osebnost posameznika pa bolj umeščena v prostor, vendar v tem okolju ne zna več živeti in si razvoja dogodkov v teh družbenih in kulturnih okoliščinah ne zna predstavljati. Prav ta povratek pa v njeni zavesti predstavlja odsev, pogled v preteklost, zaradi katerega lahko v sedanosti nadaljuje svojo življenjsko pot. Vrnitev pomeni soočenje s točko pomiritve, sidriščem, z neprilagodljivim delom njenega jaza, umerjeno točko in občutkom doma v lastni osebnosti. Koncept doma v njenem delu tako ni več vezan na konkretne, geografsko določene kraje in prostore, temveč na občutji miru in tišine. Saj, kakor izpoveduje v sklepnem delu literarnega dogajanja: »Tišina, ki nastane po besedah, je po-polnost, iz katere se lahko izkristalizira resnica naših dojemanj« (Hoffman 2014: 306). Ko sprejme različne kulturne vzorce, jih kritično predelala, ko se s pomočjo jezika prebije skozi različne pomene in jih izčisti, je mozaik njenega življenja zapolnjen. Takrat resnično doživi občutek vračanja v stanje, ki ga lahko imenuje dom. Krakov ob vrnitvi doživlja s svojimi izkušenimi, kritičnimi in odraslimi očmi, ta podoba se zelo razlikuje od tiste, ki jo ima v spominu iz otroštva, in do nje ne goji več nostalgичnega odnosa. Preteklost tako ob tej izkušnji postane le »meglina odtujitev«, ki se ne vrača več v njeno življenje. Takrat opazi tudi, da se začne njeno nezavedno oglašati v angleškem jeziku, njen notranji monolog poteka odslej v angleščini, ki se sprva pojavi kot: »preprost in skrivnosten jezik kot v srednjeveški baladi, gnostičen govor, ki se zgodi poprej in spodrine naše zapleteno razčlenjevanje« (Hoffman 2014: 269).

Prav s pisanjem obe literarni ustvarjalci gradita svojo identiteto. Z jezikom se Eva Hoffman sooča s poustvarjanjem svoje identitete na novo, na novem geografskem območju

8 V avtoričinem literarnem prvencu *April* ima pripovedovalka slovenske korenine, živi pa v Parizu. V delu, ki kronološko sledi, *Navadna razmerja*, avtorica problematizira svojo slovenskost in ob izrazitih avtobiografskih navezavah izraža svoja razmerja do nacionalnosti, konceptov meja, kulture in jezika. V delu *Con Brio* literarna protagonistka, ki ima domnevno slovenske korenine, svojo slovenskost v bolezenskem stanju izraža v obliki replik v slovenskem jeziku. V romanu *Moreno* ponovno srečamo izrazito avtobiografsko obarvano pripovedovalko slovenskih korenin, ki problematizira dileme ob jezikovnem preskoku iz slovenskega v francoski jezik. Tudi v romanu *Smrt slovenske primadone* je glavna protagonistka, operna pevka Lea Kralj, slovenskega rodu. V romanu *Odveč srce* ima glavna protagonistka slovensko poreklo, prav tako je dogajanje romana večinsko umeščeno v slovenski prostor – na Bled. Zadnje doslej izdano literarno delo Brine Svit z naslovom *Slovenski obraz* poudarja problematiko, izrazito vezano na slovenski prostor; usodo in zgodovino slovenskih izseljencev druge in tretje generacije na jugu Argentine.

in v jeziku, ki ga šele usvaja. Ne zmore se identificirati s kolektivnimi vzorci identitete, ob katere trči ob prihodu v Ameriko, ti se namreč izrazito razlikujejo od tistih, ki jih je srečevala v poljski družbi v začetku šestdesetih let, ko je odšla. Evina zmožnost komunikacije in izražanja ob prihodu v Ameriko zaradi neznanja angleškega jezika odpove že na ravni vsakdanje komunikacije. Njena identitetna pozicija se tako ne more izraziti, prav tako s pomanjkanjem in z blokado v komunikaciji identiteta, ki je relacijska entiteta in se gradi v interakciji, pri zastoju v komunikaciji ne doživlja razvoja: »kot bi bil jezik neka ogromna, fina mreža, v kateri je resničnost – in če so v njej luknje, potem lahko delec resničnosti uide, preneha obstajati« (214).

V opusu Brine Svit, zlasti pri njeni avtobiografsko obarvani pripovedovalki v romanu *Moreno*, se nezmožnost izražanja pojavi pri literarnem ustvarjanju, z aktom literarnega ustvarjanja njen avtobiografski jaz gradi svojo identitetno pozicijo na novo in se poustvarja kot osebnost. Z zadrego o izbiri jezika svojega literarnega izražanja se sooča tudi Eva Hoffman pri pisanju dnevnika; tako izpoveduje: »Če bi zdaj pisala v poljščini, bi bilo nekako tako, kot bi se zatekla v latinščino ali antično grščino [...] poljščina je vse bolj mrtev jezik, jezik neprevedljive preteklosti. Toda pisati nekaj, kar ni za nobene oči, v angleščini?« (133).

Obe literarni ustvarjalki se ob vprašanju jezikovne identitete dotikata tudi osebne identitetne gradnje v novem življenjskem okolju. Ta je v romanu Eve Hoffman bolj izrazita, saj do menjavanja življenjskega okolja pride med njenim odraščanjem in najizrazitejšim spopadanjem s samogradnjo in formacijo identitetne pozicije. Eva tudi iz precej konservativne poljske družbe preide v liberalno ameriško, kjer je gradnja njene identitete odvisna samo od njenih osebnih želja, in prav ta množina možnosti jo bega, je »zbegana zaradi preobilice izbora, ohromljena pred izbiro« (178). Opaža, da mora v tej mnogoterosti in polifoniji možnih pogledov ter kulturnih vzorcev najti svoj identitetni mozaik. Zaveda se, da je njena identiteta sestavljena: »Odslej bom sestavljena iz drobcev [...] in zavedanja teh drobcev« (183). Hkrati pa hrepeni po vzpostavitvi identitetne pozicije in sveta, ki ju niso načele determinante časa, zgodovine in družbenega okolja, kjer je edina determinanta, ki ju določa, individualna senzibilnost. Zaveda se tudi, da živi v skupnosti, v katero se hoče integrirati in se znebiti občutka odtujenosti in statusa eksotičnega subjekta. Ob tem jo je strah, da bi s to težnjo izgubila preveč individualizma in osebnega prostora; tako razrešuje dilemo: »Duša se lahko skrči zaradi preobilja kritične distance, in če nočem preostanek življenja ostati nekakšna izsušena notranja izgnanka, moram poiskati pot, da se znehim svoje odtujenosti, ne da bi pri tem izgubila sebe« (231). Uspešno iskanje ravnovesja ji omogoča samo velika mera odprtosti in seveda pravilni prevodi njenih besed in občutij, ki upoštevajo razumevanje in sočutje. Ob identitetnih vprašanih trči tudi ob vprašanje lastne ženskosti in tega, kako biti ženska v okolju, ki ima drugačne predstave o spolu, predvsem pa o zunanjem videzu žensk. Te podobe ženskosti se razlikujejo od podob in idealov ženskosti, ki jih je uspela izoblikovati in s katerimi se je soočala v otroštvu in mladostništvu na Poljskem, kljub temu da je odraščala ob materi, ki ji ni vsiljevala tradicionalnih ženskih vlog.

Jezik je v začetni fazi vživljanja v novo okolje v delu Eve Hoffman sredstvo oddaljevanja od lastne identitete, pozneje pa je hkrati tudi sredstvo za vračanje k sebi, za vnovično poustvarjanje lastne identitete: »Besede niso več ostri delci trde materije, ki živijo sami zase. Postajajo vedno bolj izčiščeno sredstvo, v katerem živim in ki živi v meni – sredstvo, ki mi omogoča, da se spet lahko povrnem k sebi in v svet« (270). Ob tem na nek način znova

odkriva svoje osebne želje, zunaj okovov in strahu pred pričakovanji: »Šele ko jezik neha potovati po svojem norem, potrganem obodu, začenjam spet pridobivati celost resničnega poguma in se osvobajati svojega nadomestnega, protifobijskega priseljenskega bravada« (prav tam). Njene angleške besede končno dobijo svoj polnokrvni pomen in bistvo, zbudajo asociativne povezave in imajo okus domačnosti, pred njo se odpirajo novi izzivi, začetki in tudi novi razcepi.

Brina Svit pa na drugi strani daje poseben pomen pisavi in v svojem opusu poudarja, da se prav z aktom literarnega ustvarjanja poustvarja, z besedami vpisuje to, kar je in kar je z izkušnjo migracije, vživljanja in bivanja v novem geografskem območju, kulturnem in socialnem imaginariju postala. Kot trdi za dela Brine Svit tudi Adele Parker: »(Meta)fikcija rabi kot instrument transnacionalnemu piscu, da lahko razume in izoblikuje svojo lastno zgodovino, ki je fragmentarna« (Parker 2014). Z aktom literarnega ustvarjanja avtorica poustvarja in pretresa svojo osebno zgodovino, svoj odnos do migracije, nacionalne, jezikovne pripadnosti in predvsem gradi lastno identiteto.

Obe literarni ustvarjalki poudarjata tudi kozmopolitizem in nadnacionalno zavest, ki sta ju pridobili z izkušnjami migracije, izkoreninjenja in bivanja med dvema jezikoma in kulturnima imaginarijema. Pridobita si tudi samozavest in svetovljanski občutek, da se lahko znajdeta kjerkoli – zaznamuje ju univerzalna in globalizirajoča zavest. Brina Svit migracijo v svojih delih motivira tako, da je Slovenija sicer lepa, celo idilična dežela, hkrati pa utesnjujoča, kjer kot mlada in perspektivna ženska ni našla možnosti za življenje in poklicno pot. Podobno Eva Hoffman med življenjem v Ameriki priznava zaostalost Poljske; čeprav v prvem delu romana, ko opisuje svoje otroštvo, tega posebej ne poudarja, ker kot otrok še ni imela razvite kritične distance in še ni ocenjevala družbenega dogajanja v svoji okolici. Obe literarni ustvarjalki prehajata z izkušnjo migracije v bolj odprto in liberalno družbo. V zavesti obeh pa ostaja neke vrste melanholija po preteklem, ne gre za hrepenenje pa minulem, gre za kritičen in pomirjen odnos do preteklosti, hkrati pa z melanholičnim priokusom ali, kakor se izrazi Eva Hoffman, gre za:

nemir ustvarjalnega duha, ki nikoli več ne pridobi neomajnega zaupanja vase [...] Ker sem izkusila relativnost pomenov na svoji koži, ne morem več nobenega pomena sprejeti kot dokončnega [...] v mojem javnem življenju bom najbrž vedno v razpokah med kulturami in podkulturami, med scenariji političnih prepričanj in estetskih nazorov. To ni najslabši življenjski prostor; daje ti arhimedov vzvod, ki ti omogoča pogled na svet. (Hoffman 2014: 305)

Kljub temu uspe najti svojo »umerjeno točko«, kakor jo imenuje, sidrišče lastne osebnosti, ki ni odvisno od prostora in časa in drugih minljivih kategorij, to točko pa lahko deloma občuti samo, če predhodno pozna in zmore obvladovati vse minljive kategorije in jih prepoznati kot take. Svojo harmonijo in željo po preteklem pa Brina Svit zadovoljuje z vračanjem v kraje svojega otroštva in primarne socializacije, kjer doživlja mir in občutek pripadnosti. Ta občutja izpoveduje tudi v svojem avtobiografskem delu *Hvalnica ločitvi*: »usedem se pred našo hišo in zagledam predse: tu imam vse, kar potrebujem« (Svit 2011: 65).

SKLEP

Ob avtobiografski izkušnji migracije se Brina Švigelj Merat (Brina Svit) v svojem literarnem opusu in Eva Hoffman v romanu *Lost in Translation: Življenje v drugem jeziku* izrazito dotikata svoje jezikovne identitete, poskusov jezikovnega vživljanja v novo okolje in literarnega ustvarjanja v jeziku priselitvenega območja. Jezik je v njunih delih prikazan kot temeljna komponenta adaptacije novemu življenjskemu okolju. Kulturni in družbeni konstrukti ter ideali kolektivnih identitet, ki vladajo v novem življenjskem okolju, v njunem opusu niso prikazani kot posebno moteči oz. se v svojih delih od njih poskušata celo distancirati in posledično strukturirata svoj sistem vrednot ali delujeta in zaživita v dimenziji, kjer ti niso določevalni. Ob tem ohranita le univerzalne in občečloveške vrednote. Te vrednote so pridobljene v času primarne socializacije in otroštva, ki imata v njunih literarnih opusih posebno mesto. Predstavljata sidrišče njune osebnosti, in kljub temu da se v preteklost in čas pred migracijo ne vračata z občutki hrepenenja po izgubljeni idili – njun odnos s preteklostjo je torej pomirjen – spremlja navezavo na preteklost in deželo njune primarne socializacije občutek nostalgije. V opusu Brine Svit je to tudi kraj, kamor se vedno znova rada vrača, tu najde mir in sproščenost.

S pomočjo jezika, spreminjanja jezikovnega koda in zavedanja njegove neodtujljive povezanosti z identiteto in njeno gradnjo, se v delih Brine Svit in Eve Hoffman prvoosebne pripovedovalke in protagonistke njunih del osebno izgrajujejo. Njihove identitete so fluidne in spremenljive glede na menjavanje geografskih pozicij in jezikovnih identitet. Obe literarni ustvarjalki kljub težavam in dilemam svojo dvojezičnost dojemata pozitivno. Ob izkušnji razdvojenosti in življenja med dvema jezikoma sta razvili zavest, da jima je prav ta vmesni položaj nepripadnosti omogočil uvid v kompleksnost in mnogoterost življenja in njegovih izkušenj. Položaj bivanja med jezikoma, velikokrat v območju neprevedljivega, destabilizacije in izgube sidrišča, predstavlja v obravnavanih delih možnost razvoja odprtosti za položaj drugega in drugačnega, tudi razvoj medkulturne zavesti. Obe literarni ustvarjalki poudarjata, da sta z izkušnjama migracije in s položajem bivanja med dvema jezikoma postali osebno hibridni, skupek vseh svojih identitetnih pozicij, ki so se z menjavanjem geografskih prostorov in jezikov spreminjale v nekakšen kolaž, ki vključuje kompleksnost in mnogoterost. Ti lastnosti priznavata in poudarjata tudi v svetu, ki ju obdaja.

VIRI IN LITERATURA

- Braidotti, Rosi (2011). *Nomadic Subjects, Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. New York: Columbia University Press.
- Hoffman, Eva (2014). *Lost in Translation: Življenje v drugem jeziku*. Ljubljana: eBesede.
- Južnič, Stane (1993). *Identiteta*. Ljubljana: Zbirka TiP.
- Luckmann, Thomas (1991). Jezik in osebna identiteta. *Teorija in praksa* 28/7.
- Parker, Adele (2013). Writing as Mirror: Origins and Identities in the Work of Brina Svit. Transnationalism and Resistance: *Experience and Experiment in Woman's Writing*. Amsterdam, New York: Rodopi.
- Švigelj Merat, Brina (Brina Svit) (1984). *April*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Švigelj Merat, Brina (Brina Svit) (1998). *Navadna razmerja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Švigelj Merat, Brina (Brina Svit) (2003). *Moreno*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Švigelj Merat, Brina (Brina Svit) (2011). *Hvalnica ločitvi*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Tokarz, Božena (2014). *Lost in Translation: Life in a New Language. Spremnna beseda v Lost in Translation: Življenje v drugem jeziku*. Ljubljana: eBesede.

SUMMARY

A COMPLEX LINGUISTIC IDENTITY AS A CONSEQUENCE OF MIGRATION IN THE LITERARY WORKS OF BRINA SVIT AND EVA HOFFMAN

Megi ROŽIČ

The experience of migration and life in a new geographical area inevitably leads to a reconsideration of the language identity and, consequently, of the personal identity of migrants. The adaptation to the new linguistic code in fact goes much deeper than (just) learning a new vocabulary, the formation of phrases and sentences in the language of the new environment. Shaking up the language issues, dilemmas and understanding the language that is according to some theorists a “fundamental and universal component design of human identity” (cf. Luckmann 1991: 796) also causes the shaking up of the entire identity positions of migrants and their relationships toward the primary and secondary culture. Questions of linguistic identity affect the very structure of human personality, its mode of operation and confrontation with the external world.

The article focuses on two women writers who in their autobiographic literary works explore their experience of migration. In the literary works of Brina Svit and Eva Hoffman the experience of migration leads to the changing of the language code and the awareness of the connection of language with identity and its construction. Their identities are fluid and changing according to the change of the geographic position and linguistic identities. Despite the difficulties and dilemmas concerning their bilingualism, both authors perceive it positively. With the experience of duality and of life between the two languages they have developed an awareness that it is precisely this intermediate position which provides them an insight into the complexity and multiplicity of life and its experiences. The situation of being caught between languages, often in the range of the untranslatable, of destabilization and loss of anchorage in the analysed literary works represents the possibility of developing an openness to the position of the other and the development of intercultural awareness. Both authors emphasize that with the experience of migration and the situation of living between two languages they became personally hybrid, the sum of different identity positions that are correlated to the change of geographical areas and languages, a kind of collage, which in itself involves complexity and multiplicity.